

Källstudier till Erik XIV:s och nordiska sjuårskrigets historia.

HASSE PETRINI, *Källstudier till Erik XIV:s och nordiska sjuårskrigets historia*. Lund 1942.

Eftervärldens uppfattning om en politisk konflikt har oftast präglats av den segrande partens historieskrivning. De stora exemplen härpå i Sveriges historia äro Erik XIV:s och Gustav IV Adolfs tidsperioder. Först långsamt har det lyckats historieforskningen att frigöra sig från beroendet av de samtida stridsskrifterna och låta fakta tala. Trots Ahlqvists i många avseende banbrytande forskningar var det sålunda först Arthur Stille, som reviderade den hävdvunna uppfattningen om Erik XIV. Genom sitt arbete om »De ledande idéerna i krigföringen i Norden 1563—1570» visade Stille, att bakom Erik XIV:s militära handlande låg en konsekvent planmässighet, som icke kunde framläsas ur de berättande källornas uppgifter. Stilles forskningsresultat på krigshistoriens område ha sedermera kompletterats av andras, främst Ingvar Anderssons, på diplomatiens. Endast i förbigående och då det av sakförhållandena varit nödvändigt har emellertid hittills det källkritiska problemet berörts.

Det måste emellertid framstå såsom en lockande forskningsuppgift att analysera de berättande källorna och politiska skrifterna, som under århundraden varit bestämmande för uppfattningen, att konstatera, huru de kommit till och vilket källmaterial de bygga på. Först därigenom kommer forskningen på fastare mark. Denna uppgift har Fil. doktor Hasse Petrini satt sig före och genomfört i sin värdefulla avhandling.

I avhandlingens första avdelning behandlas de svenska källorna till Erik XIV:s och det nordiska sjuårskrigets historia. Vi få här en detaljerad redogörelse för källornas inbördes ställning, huru de flesta ytterst emanera från det kungliga eller hertigligen kansliet och huru de blivit tendentiöst färgade. Kapitlen om Rasmus Ludvigssons, Hogenskild Bielkes, Magnus Stigtomtensis' och Daniel Hunds krönikor bli på så sätt betydelsefulla utredningar för förståelsen av tidens historieskrivning och ha ett bestående

värde. Förf:s stora säkerhet då det gäller att avgöra, om tvenne källor äro beroende av varandra, gör att en kommande forskning med stort utbyte kan bygga vidare på hans resultat. Förvisso kan förf. ha tagit miste i det svåra arbetet att fastställa förlorade källor och mellanled¹, och ett intensivare studium av litteratur och källor kan lämna material till kompletteringar². Ehuru icke fackman på området vågar rec. likväl uttala, att Petrini i de nämnda avsnitten lagt en fast grund för kommande forskning.

Ett särskilt intresse tilldrar sig agitationen i samband med rensningens begynnelse 1568. Förf. inleder också sin framställning med ett första kapitel om »Anklagelseskrifterna mot Erik XIV», där han dels diskuterar de olika skrifternas tillkomsthistoria, dels jämför dem med tidens allmänna statsrättsliga åskådning. Han framhåller, att hertigarna, sedan de den 12 juli intagit Vadstena, satte igång en skriftlig agitation (s. 6). »Till olika delar av landet utsändes skrivelser, som i uppviglande syfte

¹ Sålunda förefaller antagandet av en gemensam källa för den s. k. Gyldenstiernes krönika, Hogenskild Bielke och Frans Banners diariefragment (s. 170 ff.) vara ganska onödigt och i varje fall för de båda sistnämnda källornas vidkommande felaktigt. Konstruktionen av en gemensam källa för de olika framställningarna från krigshändelserna 1565 och axtornaslaget är också långt ifrån övertygande (s. 80 ff.). Detsamma gäller om diskussionen om dateringen av Hogenskild Bielkes krönika (s. 136 ff.), där dock förf. betonar resultatets hypotetiska karaktär.

² En lucka i förf:s litteraturkännedom utgör sålunda, att Barkmans stora arbete om Kungl. Svea Livgardes historia, vars andra del utkom 1938—39 och omfattar tidsskedet 1560—1611, icke beaktats. Arbetet skulle exempelvis varit av betydelse vid diskussionen om Hogenskild Bielke och axtornaslaget (s. 127 ff.). Påpekas må även, att Barkman utnyttjat den av förf. livligt diskuterade Rantzaus rapport 1567 (s. 205 ff.). Ett intensivare studium av tillgängliga bibliografiska handböcker hade måhända ibland varit till nytta. När förf. vågar påståendet, att första upplagan av 1569 års anklagelseskrift mot Erik XIV »med största säkerhet blivit indragen» (s. 17), hade det varit skäl att överväga den egendomliga omständigheten, att just denna upplaga till skillnad från de senare är spridd överallt i våra arkiv och bibliotek. Förmodandet, att hertigarnas proklamation från Vadstena ²⁸/₇ 1568 troligen varit tryckt (s. 9), borde måhända kompletterats med upplysningen, att Sveriges enda tryckeri var beläget i det av Erik XIV behärskade Stockholm. Har proklamationen verkligen varit tryckt, måste den därför ha beställts före upporets början i utländskt tryckeri. Om striderna i Blekinge 1564 har förf. uppgiften, att en visa planerades att tryckas, »om vars innehåll vi icke med säkerhet kunna yttra oss» (s. 78 f.). I själva verket är en latinsk dikt om dessa strider fragmentariskt bevarad (Collijn, Sveriges bibliografi II, s. 321 f.).

mot konungen och begärde innevånarnas. Av dessa första skrivelser är intet originalskrift av det öppna brevet till innevånarna i Strängnäs stift.» Förf. anser sig (s. 7) på goda grunder att dessa skrivelser till de sista dagarna i juli 1563 komma — och med full rätt — att bildas i samband med denna diskussion. Men de äro ej de första skrivelser som ha utgått från hertigarna mot konungen. Förf. lämnar förf. upplysningen, att hertigarna utgaf en proklamation mot Erik». Att så varit fallet framgår av Erik XIV:s plakat mot hertigarna av juli 1563. Förf. säger sig ha erfarit, att Johan och Karl utgaf ett brev utgå, så att vi och någre våre trogne hertiger varit orsak till denna närvarande fejd, som icke varit dansk, utan danske varit haver». Hertigarnas brev utgaf, att så länge Erik satt på tronen, kunde de icke utgå. Denna uppgift kan kombineras med den i förf. refererad anonym berättelse, enligt vilken Johan, som intagit Vadstena, hade samtalat med Karl och för dem framhållit, att ingen hade varit villig att stöta danskarna, eftersom han hade för avsikt att utgä till Danmark, den danske överbefälhavaren, för att få hertigarna till hjälp. Man får ett intryck av att den tidigaste agitationen lagts upp med förhållande till stående fred med Danmark, något som förhållande till psykologiskt verkningsfullt och även överensstämmande med fredstrevare, som hertig Johan inledde. Förf. anser att den fred med Danmark ej kom till stånd, har varit ett resultat i anklagelserna mot Erik alltmera för-

andra avdelning ägnas åt de danska berättelserna i nordiska sjuårskrigets historia. De andra avdelningarna riktar mot detta avsnitt, ha — ehuru de äro av en annan art — på visst sätt en större räckvidd och omfattning än de andra par av dessa anmärkningar framträda i förhållande till förf:s framställning.

En god del av de danska politiska skrifterna äro utgädda, framför allt Hans Svanings retraktat och hans skrifter, vilka ligga, såsom Petrini visat, de s. k. rostockska skrifterna. Av dessa skrifter finnas 1) en latinsk skrifter utgävarad i tvenne tidigare kända handskrifter, den första 1563, den andra 1564, 2) en tysk skrifter utgävarad i tvenne tidigare kända handskrifter, »Ercleichen Artickel», 3) en utförligare skrift,

betecknad »Indlæg mod Sverig 1564 18 Fredsmødet i Rostock s. Aar i Maj». Med s utskrivningen, har antecknats, att skriften *catum coram Regia Majestate danorum 2 64*». Såväl 1563 som 1564 ha möten ägt ru har placerat in skrifterna på dessa möten. latinska pendang, »Explicatio», skulle vara års möte, medan »Indlæg» skulle ha att göra sistnämnda skriften »är baserad på Ercler vidgad och delvis starkt förändrad». För dateringen ²⁶/₇ 1563 i en av de latinska ha Därigenom har resonemanget delvis förryo terna kan nämligen ha att göra med 1563

Mötet i Rostock 1563 var utlyst till de voro icke representerade. Först i septem deras sändebud till det närbelägna Segebe och avvakta svenskarnas eventuella ankom blevo, vände danskarna tillbaka. På denn läggning i de skrifter, som förf. vill förlä Efter det att krigsförklaringen berörts hete tillräckligt bekant, att svenskarna underlåti av kejsaren utlysta mötet »proxima aetate» medan danskarna den gången avvaktat dera *subsistentibus atque ad omnia paratis*». Ha »Explicatio» liksom den tyska »Erclerung» mötet 1564.

Om detta möte kunna ur lättillgäng fakta inhämtas. I slutet av januari 1564 Sachsen kejsarens beslut att försöka medl flikten. Ehuru mötet var utlyst till i ma från kejsaren, andra tyska furstar samt de Lybeck och Polen, först i juni 1564. Svens tid icke. Den 22 juli anlände i stället Erik avslog deltagande. Verkan härav blev en tion från Eriks motståndare. Det skedde i Lybeck och Danmark i tur och ordning i all

¹ Utgångspunkten har också medfört felaktig bevarade handskrifternas proveniens. K 17, som ha dateringen ²⁶/₇ 1564, måste vara identisk med de arkivförteckning från 1662, eftersom denna skrift (s. 192, not 8). Förf. har förbisett, att sistnämnda ningen ingått på pag. 193 i volymen »Danica varia ständig kodex. Jfr även Stephani i Danske Magazi teckning på innehållet i volymen »Danica varia».

na mot Erik XIV, d. v. s. man bibehöll mödom, där parterna skulle framföra sina anena parten hade uteblivit. De framförda fattades sedan i avskedet den 30 juli 1564. Dessa fakta kunna nu samtliga rostockskrifternas sammanhang.

En av förf. sättes i samband med 1564 års försetts med titeln »Indlæg mod Sverig 1564 ved Fredsmødet i Rostock s. Aar i maj». Den ser, »baserad på Erclerung» utan utgör i sig själva förarbetet till den anklagelseskraft, som uttrycker sig i den icke ovanliga företeelsen, att uttömligare än den slutgiltiga utformningen. Den har rubricerats såsom »Vera et brevis exhibitio Friderici . . . Daniae . . . rex ad prociacae regis vim atque iniuriam . . . ex quo conventu . . .» Vi ha här att göra med en danskarna framförde inför de församlade den 1564. Den tyska motsvarigheten till »Erclerung der Dänischen Beschickungs Acten» från »Explicatio» är den försedd med hänvisning (förf., s. 191). Skriften är, såsom redan nämnt, försättning och ett förtydligande av den på förklaringsakten, varvid de i den sistnämnda framförda förklaringsakten genom hänvisning till aktmaterialet. Den av rostockskrifternas datering och tillhörighet är av betydelse för förf. vid han senare sammanhang mellan dem och senare källor. I stället för såsom likvärdiga akter måste man skilja ut förklaringsakten på rostockmötet, vilka givetvis utgör en större krets, och förarbetet av februari 1564 som använt detta, kan utan vidare anses ha utgjort en del av svenska kansliet. Men även ur en annan synpunkt är det av betydelse.

Enligt helt annat sammanhang (s. 335, not 51) uttrycker sig i en lybsk skrift: »Eines Erborn Radts der Reichs Stadt Lübeck warhafft vnd bestendige Anzeigung Sie, als vnumbgenglich, darzu genotten den defensions Krieg wider die Königl. M. zu Lübeck müssen . . .» Denna skrift, som omfattar åtta kvartsidor, trycktes 1564. Den är försedd med förarbetet varav den sista är daterad den 23 februari 1564. Den upptogs från lybskt håll en liknande skrift, som sedan öfverlämnats till kejsarens och furstarnas

fredskommissarier i Rostock¹. Det är utan tvivel de lybska skrifterna stå i mycket nära sammanhang med de tidiga danska. De utgöra motsvarigheter till den danska. När fredsmötet i Rostock blivit bestämt i januari 1564 och Danmark påbörjat verket att till mötet föreläsa skrifter. Man får förutsätta, att detta skett i sammanhang med den i Rostock förelagda ligan anklagelseakten har upplästs på latin de danska skrifterna utom har man givit spridning åt »förklaringsakten». Danskarna ha överlämnat skriftliga exemplar till mötesdeltagarna; något som förklarar, att en dansk »förklarung» i dag befinner sig i Wolfenbüttel, efter som danskarna varit representerat på rostockmötet. Lybecka danskarna härmed; de ha låtit trycka sina förklaringsakten. Under sådana omständigheter får det anses som naturligt, att en källkritisk undersökning av de danska källskrifterna, bortse från de tryckta lybska skrifterna. Dessa ha rimligtvis beaktats i den officiella danska utgången. Det danska och det lybska materialet till den danska utgången att hålla i sär. Rostockmötet 1564, som från sin form, har blivit knutpunkten för den danska propagandan. Härifrån leda trådarna till den danska skrivning lika väl som till kejsar Maximilians utgången den 5 november 1565.

En omfattande undersökning har förf. åren 1967—68 utförd av Daniel Rantzaus tåg i Sverige 1567—68. Detta material är väl värt att diskuteras. Förf. har här utgitt en utgången ett gott stycke framåt; men om de danska skrifterna i alla punkter äro slutgiltiga, är osäkert.

Rec. skall först uppehålla sig vid en del av de danska skrifterna. På olika ställen nämner förf. den danska annalsamlingen Den danska Historien i Stockholm. Källan beskrives för 1564 som »baserad på dagboksuppgifter» (s. 12, not 22). I sammanhang konstateras, att dessa till stor del utgöra en mager motsvarighet till den danska »krönikeanteckningar» (s. 262, noten). Någon analys har förf. av lättförklarliga skäl — källan är för liten — icke gjort².

¹ Rudbeck, Skrifter till Sveriges historia, s. 16.

² D 51 beskrevs tidigast av Molbech och betecknades som »Almindelig (og dansk) Chronologie fra Verdens Begyndelse». Molbech tillade, att däri fanns »endeel specielle Saagter, som kunde fortjene Opmaerksomhed» (DHT 1 R:1).

av notisbeståndet i D 51 rörande nordiska delbart en omständighet bli märkbar: notis- ant på krigets olika händelser och episoder. delser, som skildras i detalj, medan andra, viktiga, helt förbigås eller endast beröras i len notis. På så sätt kunna flera månader kronisten knappast har något att förtälja. na punkter lämnats i handskriften, och i ldshistoriska notiser petats in för att nöd-

Källans sporadiska karaktär låter ana, att nnalisten till buds, icke varit alltför rikliga n ett bestämt håll. I själva verket förhåller a danska notiser under åren 1563—69 ha ng.

under de nämnda åren kunna ge en första sen.

ars 1564 meddelas, att Frans Brockenhuus med Köpenhamns län, och i december as övertagande av befälet över det danska öd den 12 juli 1565¹ och hennes begrav- rka den 8 januari 1566 omtalas. Frans ng till marskalk den 17 augusti 1567 har ch under den 1 november 1569 noteras, att . Med hans död den 14 november samma d de utförliga avsnitten i annalsamlingen. n 1570 och 1571 meddelas endast en notis, danska förhållanden. Den bevarade källan r, som den haft fram till år 1563.

Frans Brockenhuus ägnas ett sådant in-

I:s regering, som hade avseende på danska förhål- rket Smith, som samtidigt underströk, att notiserna »en saerlig Vaerdi icke blot derved, at det er sam- r omtales, men også derved, at den af de pågjael- naesten alle Optegnelserne om Syværskrigen (nem- g desuden nogle enkelte af Meddelelserne om den bart har gjort i det mindste noget af Krigen med» torie 2 R: II, s. 185 ff.).

torde ha avlidit ²/₇ (Engelstoft, Den gamle danske DHT 4 R: IV, s. 491). Misstaget i D 51 kan bero el i annalsamlingen från dess förlaga. Det kan också författaren, som vid tiden för dödsfallet befann sig ndelsen under fel dag, eventuellt den dag, då med- (203).

tresse, då det gäller de rent personliga förhållanden. I denna omständighet jämte det faktum, att ansvar för den i denna annalsamlingen upphör med hans död, indikeras på ett annat sätt stått bakom dagboksnotisernas tillkomst.

En jämförelse mellan Frans Brockenhuus' verksamhet under kriget och notisbeståndet i dagboken ger svar på frågan om hans del i 1560-talets krig.

Brockenhuus hade 1562 blivit medlem i Riksrådet för länats med bl. a. Köpenhamns län¹. När den 1563 följande år utbröt, ingick han i den regeringen som en av 4 riksråd, som skulle handha styrelsen för krigsbortovaro. Han har således under detta år varit verksam till lands eller sjöss, utan han har varit i Danmark.

Året 1563 domineras i dagboken av händelser som äro i Köpenhamn. Dagarna för de olika truppslagens återkomst till den danska huvudstaden noteras. I samma sammanhang gäller exempelvis data, när den danska flottan ut och när den återvände till Köpenhamn. I dagboken nämnas endast helt kort flottespisoden vid Bornholm. Frans Brockenhuus' broder blev tillfångagen i Halmstad den 9 november. Alla notiser om krigshändelserna betraktats från Köpenhamns horisont.

År 1564 blev Frans Brockenhuus, som nämns i dagboken, »Köpenhamns län kvitt». Ehuru han varit befälhavare för de danska regementena, som utgick från Köpenhamn, befälhavare på skeppet Solen den danska krigsflottans i Köpenhamns redd den 8 maj och återvände till Köpenhamn den 13 oktober. Han har alltså haft goda möjligheter att följa händelserna i detalj men mindre goda att få del i händelserna som skedde i huvudstaden.

Under tiden den 8 maj—13 oktober 1564 var Frans Brockenhuus från Köpenhamn. Vi få däremot en ytterst intressant berättelse från sjöoperationerna med uppgift på alla sidor i dagboken på såväl svensk som dansk sida jämte de olika truppslagens manning. Den enda tilldragelse utom händelserna som nämnas, är förlikningsmötet i Rostock den 13 oktober 1564. Ytterst allmänna ordalag. Striderna till land och till sjö. Flottans återkomst till Köpenhamn den 13 oktober. Herredagen i Nyborg den 1—10 december 1564. Frans Brockenhuus' övertagande av chefskapet för det danska krigsflottans i Köpenhamn.

¹ Engelstoft, a. a. DHT 4 R: IV, s. 488 ff. Då det gäller den danska krigsflottans återkomst till Köpenhamn, äro Frans Brockenhuus' biografiska handlingar intressanta.

författaren 1563 sett händelserna utifrån
har han 1564 sett dem från flottans.

en från sjöstriderna 1564 blev Frans Broc-
cats, satt såsom befälhavare för det danska
enskap deltog han i 1565 års lantstrider i

om möter under 1565, är uppförd under
t heter, att det danska regementet framför
n. I fortsättningen sysselsätter sig notis-
med kriget till lands under detta år. Stri-
ås lika fullständigt som lantstriderna hade
otis utan datum om Pommerns misslyckade
eddelandet om Anna Brockenhuus' död äro
letta sammanhang bryta ensidigheten. All-
med utgångspunkt i kriget i Sverige. Den
omtalar den danska härens uppbrott från
till Halmstad den 28 oktober.

under år 1566 förhåller det sig på samma
ärmast föregående åren. Under de första
s Brockenhuus vistades i Danmark, möta
n. Men från och med den 3 juli, då den
n i Västergötland tog sin början, ordna sig
om teckningar om marschvägen dag för dag
om krigshändelserna. Notiser om sjökrigs-
samt befälhavare för det danska fotfolket
fälttåget genom Västergötland.

ärkningsvärt är emellertid förhållandet med

er 1566 hade den danska hären dragit sig
rans Brockenhuus vistades därefter i Dan-
n till i maj 1567. Den 12 maj avfärdades
nskår till Norge för att undsätta Akershus,
ör denna kår utsågs Frans Brockenhuus.
e till Köpenhamn den 5 juli. Den 20 okto-
nhuus därefter färdig att tillsammans med
a det stora fälttåget in i Sverige längs Nissa-
över Holaveden och in i Östergötland. De
4 februari 1568.

67 noteras i annalsamlingen enbart händel-
penhamn. Men den 12 maj omtalas expe-
under en särskild rubrik: »Kungl. Maj:ts
rshuus wdj Norge.» Och icke nog härmed:
ed angivande 'av vem bland officerarna, som
och ett. Om krigshändelserna under uppe-

hållet i Norge möter den mest utförliga och under hela kriget. Förutom händelsernas utgåva få vi exempelvis veta, huru mycket artilleri svenskarna hade vid Akershus. Efter norra komst till Köpenhamn, börja notiserna härifrån och med den 20 oktober ersättas med en rapport i form för tåget till Östergötland 1567—68. År dateras till den 13 februari 1568, medan andra Emellertid förhåller det sig så, att Frans Brock sändes från härens huvudstyrka för att assistera Fredrik II¹. Han har därför troligen gått till tjänst tidigare än hären i övrigt. Efter återkomsten veta, att det danska regementet förlades i kvadranten.

Så fortgår skildringen fram till Frans Brockenhuis's död den 14 november 1569.

Notiserna i D 51 rörande nordiska sjuårskriget alla inordnas under en aspekt; de anknyter till Frans Brockenhuis' ställning och verksamhet under då han varit med, övergå notiserna i dagboksdelar, vari han icke deltagit, antingen mycket eller oftast helt förbigås. Det torde vara tydligt kan fastställa en källas ursprung på så fast som i detta fallet. Ingen tvekan kan utgå om ståndet i D 51 för nordiska sjuårskrigets vidkommande på dagboks- eller almanackanteckningar, för Frans Brockenhuis eller av en person i hans omgivning, som under hela kriget. Brockenhuis' dagboksanteckningar annat ha utgjort källan för hela nordiska sjuårskrigets notisernas karaktär att döma ha dagboksanteckningar oförmedlat och osmält införlivats med andra källor har nog rätt att antaga, att vi här ha i vad avseende av Frans Brockenhuis nedskrivit eller utgått.

Frans Brockenhuis' dagbok utgör en grundläggande till det nordiska sjuårskrigets historia. Den grundad på sin författares upplevelser under kriget levde med såsom en av de främsta danska beaktningar knapphet i notisernas omfattning utgör den stomme för de episoder, den skildrar, en stor väsentlig betydelse vid värdesättningen av skildringar i dagboksform från sjuårskriget.

Ett exempel härpå skall nämnas i avhandlingen. En mycket utförlig och detaljerad

¹ Monumenta Historiae Danicae 2 R: I, s. 127.

ergötland 1567—68 föreligger i en på tyska omspänner hela fälttåget från den första

En närbesläktad, ehuru mera kortfattad fälttåg finns i den s. k Gyldenstiernes sände Rantzau den 26 november 1567 från dels till den danske konungen, dels till Lym är daterad den 23 november, skildrar de serna fram t. o. m. den 20.

Den tyska dagboken överensstämma beträffa — endast med det undantaget, att rapin karaktär inskränker sig till för de direkta tfliga ting och alltså är betydligt mera kortund därav, att Caspar Ens' år 1593 tryckta n Danicarum Historia har en med rapporten righändelserna fram t. o. m. den 20 novemden den relativt utförliga skildringen längre ten går, hävdar Petrini att rapporten utgör en av Rantzau under krigståget förd fältskulle vara förlorad. Denna fältdagbok a legat till grund för den utförligare tyska

boken noterar händelserna dag för dag, meppar 19 av de 32 dagar, som fälttåget varat ovember. Det vill med andra ord säga, att att intet av vikt inträffat, förbigåtts med da källan. Det förefaller a priori föga troll den tyska dagboken efter fälttågets slut k av rapportens omfattning framför sig ur in alla de obetydliga episoder, som inträffat en felande dagarna.

rapporten verkligen återger en av Rantzau gbok, måste man givetvis ha de högsta krav a förhåller det sig så, att rapporten daterar

mentar av Rørdam i Monumenta Historiae Danicae

mentar av Rørdam i Monumenta Historiae Danicae

. Petrinis förmodan, att den tryckta Neue Zeitung en (s. 227 f., 340), är onödig. Det naturliga är, att t av den ²³/₁₁ anlände till Köpenhamn, på grundval e lät trycka Neue Zeitung, som icke innehåller några

en strid med svenskarna till den 6 november boken förlägger till den 7¹. Under den 6 november i dagboken en skildring, som visar, att intet var förmodat. En förmodan ligger här nära till hands, att den beror av den orsaken att den utgör ett utdrag av en annan boken. Då under den 6 endast betydelselösa händelser förbigåtts, med påföljd att datum för striden förblir bakåt. En jämförelse med Frans Brockenhuus i denna förmodan. Här förbigås likaledes här i den tyska datum för striden anges liksom i den tyska boken till den 7 november². Det märkliga är således, att den i den tidigt förda fältdagboken skulle ha daterats till den 6 november. I dagboken byggda tyska dagboken har rätt.

Samma iakttagelse kan göras beträffande de händelserna under tiden den 27—29 oktober. I den tyska dagboken påträffade Rantzau under sin marsch ett blockhus, som övergivits av svenskarna den 27 oktober marscherat tvenne mil, påträffades ett blockhus, som likaledes var övergivet. Omedelbart därpå följde en undersökning, som ledde till en undersättelse, att man fått kontakt med fienden. Detta hade till följd, att Rantzau den 29 låg stilla. Detta varjämte han fick viktiga upplysningar av 9 oktober tagits till fånga³. Rapporten omnämner icke ett blockhus, nämligen det, som enligt den tyska dagboken den 27, och fortsätter därefter direkt under den 28:de: *sich der Feint erstlich mit etlichen Reuter scharen* och *wir den 29 stillelegend, die Wege und Hofe*. Resultatet har alltså blivit, att dagboken och den första kontakten med fienden till olikhet i den tyska sammanhang. Frans Brockenhuus har liksom Rantzau sett sig ha anledning att notera mer än ett blockhus. I den tyska dagbokens *andra* och får därmed en jämförelse med fienden i samma sammanhang som den tyska dagbokens framställning är följaktligen riktig. Det tydligt se, huru rapporten gjort utdrag ur en

¹ Danske Samlinger 2 R: II, s. 197.

² Monumenta Historiae Danicae 2 R: I, s. 23. Hasse Petrini, s. 207 f., 212.

³ Danske Samlinger 2 R: II, s. 198.

⁴ Monumenta Historiae Danicae 2 R: I, s. 13 f.

⁵ Fotostatkopior har välvilligt ställts till rådhuset i Hasse Petrini.

är som den bevarade tyska. Det är denna orsakat felaktigheten.

Frans Brockenhuus' dagboksanteckningar rapporten endast är en avskrift av en numera mindre sannolik. Fältdagboken måste ha andra sidan är det ofrånkomligt, att den tyska kände skick icke kan ha tillkommit i form av ett utdrag under fälttågets gång. Petrini har ovetandes antagit, att en nu förlorad fältdagbok funnen under fälttåget förda dagbok. Den sistnämnda är utförligare än den bevarade.

Utan tvivel kan man påstå, att det är en förtäring för att upphålla sig vid de utförliga handlingarna, som handla om Gyldenstiernes berättelser om källorna. Det må vara nog att framföra, att de berättelser om källorna till Gyldenstiernes krönika är en till det evidenta påvisandet av krönikans osannolikhet — uttömmande och värdefull. Men ifrågasätter man berättelserna har man trots lofvärda anmärkningarna närmre en lösning. Utredningen om källorna har sitt stora intresse, eftersom den påvisar, att det är möjligt att följa vad man kan kalla tidens pro-

Petrini tacksam för hans energi att trots de svårigheter av annat slag ha fullföljt en berättelse till att ge en bild av hela nordiska sju-

Änmer märkligt är emellertid, att de framåtsyftande tyska dagboken, aldrig syfta längre än till krigsberättelserna sammanställas, att det enda brevmaterial, som citeras till fältkansliets förfogande, främst uppsnappade brev. Sådan officiell intryck gör det, då dessa brev i ett par stycken. Är icke dagboken en officiell rapport, inlämnad till fältkansliets handlingar? För ett sådant antagande talar också den till rikshistoriografen Anders Sørensen Vedels förordningen i Monumenta Historiae Danicae 2 R: I, s. 6 f., Petrini skulle man också få en rimlig förklaring till, varför den författarskapet till dagboken, ehuru det väl är ovisst, att den hans medhjälpare fört pennan (Rørdam, a. a., s. 5, s. 222 ff.). Utgör dagboken en av Rantzau underordnad berättelse, så är Vedels författarnamn fullt begripligt, liksom också, att de utförliga redogörelserna för rådslag o. s. v. utgör en förtäring en försvarsskrift för Rantzau, vars fälttåg trots allt är en förtäring.

årskrigets berättande källmaterial. Med hä
omfattning är det självklart, att kompletterin
göras. Att ha klarlagt många invecklade
avhandlingens ena stora förtjänst. Att ger
som i de flesta fall sålunda lagts, verka egga
ning är en annan.
